

Т.Н. Отарова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ.
e-mail: togzhan_otarova@inbox.ru

ТРАНСВЕРСАЛДЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК: БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Бұл мақалада білім алушылардың трансверсалды құзыреттілігін дамытудың маңыздылығы, сондай-ақ жоғары оқу орындарындағы трансверсалды құзыреттіліктің даму деңгейі қарастырылды. Дамушы қоғамға лайықты білім беру жүйесіне сай білім алушылардың азамат ретінде қалыптасуына бағытталған трансверсалды құзыреттіліктердің компоненттері, әдістері талданды. Бүкіл әлемдік білім беру жүйесінің басты назарда ұстап отырған және Еуро Одақ жоғары оқу орындарында дамытылуы қажет деп танылған келесідей трансверсалды құзыреттіліктер жиынтығын: сыни және инновациялық ойлау, шығармашылық ойлау, цифрлық сауаттылық, ақпараттық сауаттылық, мәселелерді шешу, командада жұмыс жасау, шет тілдерін меңгеру және т.б. ХХІ ғасыр дағдыларының немесе «өмір сүру дағдыларының» трансверсалды құзыреттіліктермен байланысы көрсетілді.

Аталған құзыреттіліктер ғылыми әдебиеттерде, оқыту үдерістерінде келесідей атаулармен: жалпы құзыреттіліктер (generic competences), стратегиялық құзыреттіліктер (strategical competences) және негізгі құзыреттіліктер (core competences) кеңінен қолданылуда. Трансверсалды құзыреттіліктер бір қызмет саласынан екіншісіне тез бейімделіп, ауыса алуымен, сонымен қатар, еңбек нарығында жетістікке жетуде басты рөл атқаратындығымен де ерекшеленеді.

Сонымен қатар, зерттеу TRANSMOD (2014) жобасының сауалнамасы негізінде жүргізілді. Зерттеуде 50 оқытушы қатысты. Зерттеу нәтижесінде, еліміздегі жоғары оқу орындарындағы трансверсалды құзыреттіліктің қалыптасуы және даму деңгейі анықталып, талдау жасалынды.

Түйін сөздер: трансверсалды құзыреттілік, трансверсалды дағды, цифрлық сауаттылық, ХХІ ғасыр дағдылары, еңбек нарығы.

T.N. Otarova

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan, Nur-Sultan
e-mail: togzhan_otarova@inbox.ru

Transversal Competence: Importance in Educational System

The importance of developing students' transversal competences, as well as the level of development of transversal competences in higher education institutions are discussed in the article. The components of transversal competences and methods are analyzed and aimed at the formation of students as citizens in accordance with the educational system suitable for a developing society. The following set of transversal competences such as critical and innovative thinking, creativity, digital literacy, informative literacy, problem solving, teamwork, foreign language proficiency, etc. that are at the center of attention of the global educational system and are recognized in the universities of the European Union and which should be developed are revealed in the article and the connection between 21st century skills or "life skills" with transversal competence are shown as well.

These competences are widely used in scientific literature, in the learning process under the following names: general competences, strategic competences and key competences. These competences are characterized by the ability to quickly adapt and move from one field of activity to another, and also play a key role in achieving success in the labor market.

In addition, the research was carried out on the basis of TRANSMOD project questionnaire (2014). 50 respondents participated in the current study. The level of formation and development of transversal competence in higher educational institutions of the country was identified and analyzed as a result of the research.

Key words: transversal competence, transversal skills, digital literacy, 21st century skills, labor market.

Т.Н. Отарова

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Казахстан, г. Нур-Султан
e-mail: togzhan_otarova@inbox.ru

Трансверсальная компетентность: важность в системе образования

В статье рассматривается важность развития трансверсальной компетентности студентов в высших учебных заведениях. Проанализированы компоненты трансверсальной компетентности и методы, направленные на формирование учащихся как граждан в соответствии с системой образования, подходящей для развивающегося общества. Раскрыт следующий набор трансверсальных компетентностей, находящихся в центре внимания глобальной системы образования, которые признаны в университетах Евросоюза: критическое и инновационное мышление, творческое мышление, цифровая грамотность, информационная грамотность, решение проблем, работа в команде, владение иностранным языком и т.д. Показана связь между навыками XXI века или «жизненными навыками» с трансверсальной компетентностью.

Эти компетентности широко используются в научной литературе, в процессе обучения под следующими названиями: общие компетенции (generic competences), стратегические компетенции (strategic competences) и ключевые компетенции (core competences). Трансверсальные компетентности характеризуются способностью быстро адаптироваться и переходить из одной сферы деятельности в другую, а также играют ключевую роль в достижении успеха на рынке труда.

Кроме того, в исследовании было проведено анкетирование. Анкета была разработана в 2014 г. по проекту TRANSMOD. В текущем исследовании приняло участие 50 респондентов. В результате исследования был выявлен и проанализирован уровень сформированности и развития трансверсальной компетентности в высших учебных заведениях страны.

Ключевые слова: трансверсальная компетентность, трансверсальные навыки, цифровая грамотность, навыки XXI века, рынок труда.

Кіріспе

Қоғамның жылдам қарқында дамуы білім беру жүйесіне жаңа талаптар енгізуде. Білім алушыларға ұсынылған ақпаратты қабылдап қана қоймай, білімді меңгеріп, өңдеп, өзгеріп, ортаға сай ұсына да қолдана да білу қажеттілігі туындап отыр.

«Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты стратегиялық мақалада: «Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады. Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасыр дағдыларына ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар тұлғаның дамуына, алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында». Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы», – деп тұжырымдалған болатын («Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру», 2017) [1].

Осы орайда, мемлекеттің «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапа-

сын арттыру» атты Жолдауында мобильділік, креативтілік, коммуникативтілік тәрізді дамушы қоғамның жаңа қағидаларына жауап беретін оқытудың инновациялық технологияларын енгізу керектігі қарастырылған болатын. Қазақстандық «Білім берудің 4К моделінде: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аудару» керек екендігі осы жолдауда көрініс тапқан еді (Назарбаев Н., 2018) [2]. Аталған моделдің басты төрт құрылымы біздің тақырыбымызға негіз болып отырған трансверсалды құзыреттіліктің компоненттерімен тығыз байланысты екендігін аңғаруға болады.

Бүгінгі таңда ЖОО-ның негізгі мақсаты – қоғамды мамандармен қамтамасыз ету ғана емес, сондай-ақ, қоғамның барлық қажеттіліктерін қанағаттандыра отырып, цифрлық технологияларды қолдана алатын, еңбек нарығында икемділік пен креативтілікке ие, топта жұмыс атқара алатын және өз бетінше шешім қабылдауға қабілетті, өз кәсіби шеберлігі мен азаматтық, мәдениетаралық танымдары арқылы қоғамға жаңаша серпін бере алатын кәсіби мамандар даярлау болып табылады.

Зерттеу әдістері

Жаңа кәсіптік және ғылыми бағыттардың пайда болуы еңбек нарығына айтарлықтай өзгерістер енгізді. Еліміздегі жоғары оқу орындарының трансверсалды құзыреттілік концептісінің қалыптасуы мен даму деңгейлерін және оқыту бағдарламаларына қаншалықты кіріктірілгендігін анықтау мақсатында сауалнама жүргізілген болатын. Сауалнама респонденттің академиялық білімі, респонденттің трансверсалды дағдылар, құзыреттілік туралы мәліметтері және олардың қалыптасуы мен дамуы және трансверсалды дағдыларды бағалау сынды аспектілерге қатысты 8 сұрақтан тұрды. Қазақ тілінде трансверсалды құзыреттілікке байланысты инструменттердің болмауына байланысты, аталған тест сұрақтары TRANSMOD (2014) жобасының сауалнамасынан қазақ тіліне аударылды. Сондай-ақ, кейбір сұрақтар бейімделіп өзгертілді. TRANSMOD (2014) жобасына арнайы дайындалған сауалнама Крайова Университеті (Румыния), Бифрост Университетімен (Исландия) және Несна Университет Колледжімен (Норвегия) серіктестікте жасалған 32 сұрақтан тұрады.

Әдебиеттерге шолу

Өркендеуші қоғамның басты сұраныстарының бірі студенттердің бойында – коммуникативтілік және толеранттылықтың болуы деген тұжырымдар бар. Соңғы жылдары осы айтылып өткен құрылымдар трансверсалды құзыреттіліктің компоненттері ретінде қарастырылуда. Ж.М. Акпарованың еңбектерінде педагогтың кәсіби-педагогикалық тұлғалық сапаларының бірі – толеранттылық екені аталып өткен болатын (Акпарова, 2019) [3].

Аталған құзыреттілік бастапқыда ересектердің кәсіби біліммен байланысты және негізі кәсіптік білім беру, нарықтық және экономикалық сауалдарға байланысты қолданысқа енген термин болатын (CEDEFOP, 2008) [4].

«Трансверсалды құзыреттілік» концепті 1970 жылдардың басында Еуропада бастау алды. Алғаш рет аталған концепт 1972 жылы Э. Фордың «Learning to be: The World of Education Today and Tomorrow» атты баяндамасында қолданылды. Автор бұл тұста, негізгі екі идеологияны ұсынған болатын, «үздіксіз білім алушы» және «білім алушы қоғам» (Dreimane, 2017) [5].

Трансверсалды дағдылардың терминология мен классификациясы әр түрлі болғанымен,

нақтыланған зерттеулерде көрсетілгендей, ең алдымен жеке тұлғаның жұмысқа қабілеттілігін арттыратын кәсіпкерліктен, іскерліктен көрініс табады. Бұған қоса, басқа да ерекше дағдылар жиынтығы ретінде де қарастырылуда.

Трансверсалды дағдылар жиынтығы бір қызмет саласынан қарағанда екіншісінде өзгеше болуы мүмкін. Мысалы, педагогтер үшін, өз саласы бойынша білімі – кәсіби дағды, ал шет тілінде сөйлеу, ақпараттық-цифрлық сауаттылық және т.б. трансверсалды дағдылар. Екінші тұсынан, цифрлық дағдылар ақпараттық сала қызметкерлері үшін кәсіби дағды болса, керісінше педагогтер үшін маңызды трансверсалды дағды ретінде қарастырылады.

Трансверсалды құзыреттіліктер ЮНЕСКО-ның сипаттауынша, сыни және инновациялық ойлау, тұлғааралық қарым-қатынас, жаһандық азаматтық, физикалық және психологиялық саулық. Пәнаралық құзыреттілік пен трансверсалды құзыреттіліктер арасындағы байланыстар әлі де толықтай анықталмаған (Amadio, 2013) [6].

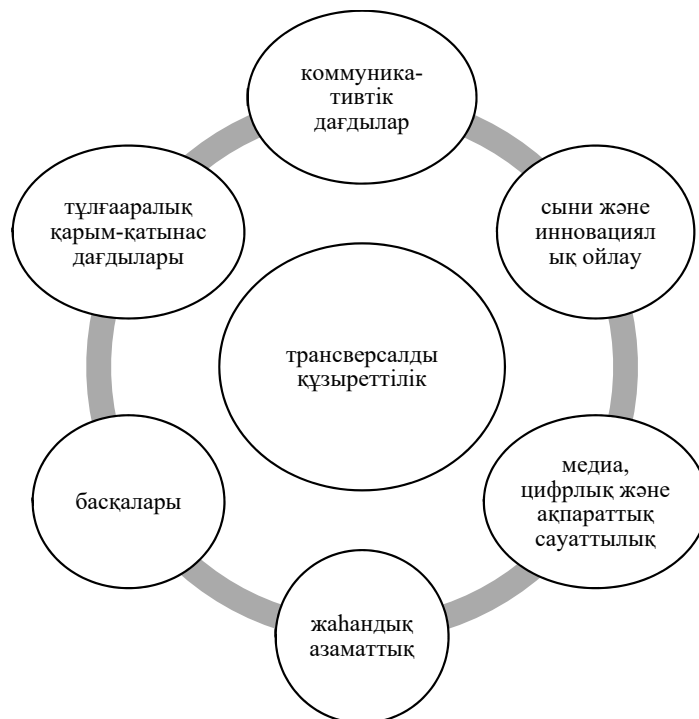
Дәстүрлі құзыреттіліктер – «санау, логика, сауаттылық, ғылыми білім сынды танымдық қабілеттерді түсініп, қолдануды сипаттайды. Ал, трансверсалды/ танымдық емес дағдыларға жеке тұлғаның қоғаммен қарым-қатынасын жеңілдететін әлеуметтік, эмоциялық құзыреттіліктер жатады (Yano, 2013) [7].

Сондай-ақ, трансверсалды дағдылар – ХХІ ғасыр дағдылары, жұмсақ дағдылар (soft skills) және ғаламдық дағдылар деп те қолданылуда. Олар сыни тұрғысынан ойлау, көшбасшылық, ақпараттық-цифрлық құралдарды пайдалану, мәселелерді шешу және командада жұмыс істеу қабілеттерін құрайды. Бұл дағдылар «жеке тұлғаның дамуының негіздері» және кез келген білім мен дағдыларды қалыптастырудың маңызды бөлігі болып табылады (Whitemore, 2018) [8]. Трансверсалды дағдылар – нақты бір салада кеңінен қолданысқа еніп, қарыштап дами отыра, басқа сфераға оңай бейімделе алатын қабілеттер жиынтығы. Бұл дағдылар жеке тұлғалар үшін тек оқу немесе қызмет барысында ғана емес, күнделікті өмірде де нәтижелі жұмыс болуы үшін қажет.

Азия-Тынық мұхиты зерттеу институттарының желісі осы аймақтардың он мемлекеті трансверсалды дағдыларды білім алушылардың бойына сіңіру үшін оқу бағдарламаларына енгізуде (Керимханова, 2017) [9], яғни бұл тақырып жаһандық білім беру жүйесінде негізгі, өзекті тақырыптардың бірі. Бұл құзыреттіліктер кез келген еңбек нарығында жетістікке жету-

де басты рөл атқаратындығымен ерекшеленеді. Трансверсалды құзыреттілікке жоғарыда аталып кеткен дағдылармен қатар, аналитикалық

дағдылар, әлеуметтік және азаматтық дағдылар, көшбасшылық пен кәсіпкерлік дағдылары және жаһандық азаматтық та кіреді.

1-сурет – Трансверсалды құзыреттіліктің компоненттері

Claudiu Langa, трансверсалды құзыреттілікті «... белгілі бір саладан тыс өрбіген және кәсіби құзыреттілікті күшейтетін дағдылар», – деп пайымдайды (Langa, 2015) [10].

Hollis Ashbaugh, Karla M. Johnstone (2000), De Lange, P., Jackling, B. Gut (2006) анықтауынша, трансверсалды құзыреттіліктер – кәсіби құзыреттілікті толықтыру үшін және мамандардың белгілі салада табысқа жетуі үшін қажетті дағдылар жиынтығы (Nicolaescu C., David Delia, 2017) [11].

ЮНЕСКО-ның анықтамасы бойынша бұл құзыреттіліктер тек, дағдыны ғана емес, сонымен қатар, құндылықтар мен білімді де қарастырады. Трансверсалды құзыреттіліктер өте күрделі құзыреттіліктердің бірі болып саналады және қоғамда білімге бағытталған негізгі жол деп танылады. Аталған құзыреттілік еңбек нарығының сұраныстарын қамтамасыз ету үшін шешуші рөлге ие, сондықтан да, кей зерттеулерде бұл құзыреттілікті еңбек ету құзыреттілігі деп те көрсетіледі.

Жоғарыдағы ұсынылған мәліметтерді қорытындылай отырып, трансверсалды құзыреттілікті

– дамушы қоғамдағы білім мен ғылымның көптеген салаларын қамтитын, болашақ мамандардың мақсатқа дұрыс және тиімді жолмен жету жолында қажет деп қарастырылатын дағдылардың жиынтығы деуге де болады.

Кейінгі жылдары трансверсалды құзыреттіліктің дамуына айрықша көңіл бөлініп жатқандығы айтылып жүр. Осыған орай, аталған құзыреттіліктің еліміздегі ЖОО-дағы қалыптасу жайы туралы қарастырған едік.

Зерттеу нәтижелері және оларды талдау

Зерттеуге Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің (40%) мен М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің (60%) педагогика және психология мамандықтарының 50 оқытушысы қатысты. Олардың 38% жас мамандар, 10% еңбек өтілі 11-20 жылды құрайтын оқытушылар, 21-30 жыл қызмет атқарған оқытушылар 27%, 31-40 жылдық еңбек өтілі бар мамандар 19%, 41 жылдан астам ұстаздық тәжірибесі бар кәсіби мамандар 6% құрайды.

Сауалнама нәтижесінде, екі жоғары оқу орнының оқытушыларының санындағы айырмашылыққа, сондай-ақ, аймақтық ерекшеліктерге қарамастан, зерттеуге қатысқан екі жоғары оқу орындарындағы оқытушылардың көптеген жауаптары бір бағытта тоғысты.

Оқытушыларға ұсынылған сауалнама 8 сұрақтан және бірнеше нұсқаулықтардан құралған.

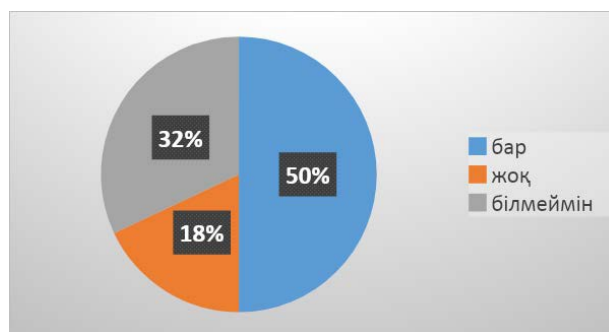
Еліміздегі жоғары оқу орындарында оқытушылар өз курстарында трансверсалды дағдыларды дамытуды жақсы қолға алып жатқандығы респонденттердің бағалауларынан байқалады, яғни, 19 оқытушы (38%) аталған дағдыларды дамытуға жақсы көңіл бөлетіндігін көрсетсе, 5 оқытушы (10%) 9 шкаласын таңдап, 12 оқытушы (24%) айтарлықтай назар аударатындықтарын көрсеткен. Қалған 12 оқытушылардың да (5-7 шкаласы арасында) трансверсалды дағдыларды дамытуға қанағаттанарлықтай үлес қосып жатқандығы байқалады, респонденттердің тек 2% ғана 1 шкаласын таңдаса, 2-4 аралығын ешқандай оқытушы көрсетпеген. Трансверсалды дағдылар болашақ мамандардың біртұтас тұлға болып қалыптасуына, сонымен қатар, дамып өзгеріп жатқан қоғамның ағымына бейімделіп, бірге өсуге мүмкіндік беретін құндылықтардың бірі. Жалпылай алғанда, оқытушылардың трансверсалды дағдыларды дамыту үстінде екендігі жақсы байқалады.

1-кесте – Сіз өз курстарыңызда трансверсалды дағдыларды дамытуға қандай мән бересіз, 1-ден 10-ға дейінгі шкала бойынша бағалаңыз

Шкала	Респонденттер	Пайыздық көрсеткіш
1	2	2%
2	0	0%
3	0	0%
4	0	0%
5	3	6%
6	5	10%
7	4	8%
8	12	24%
9	5	10%
10	19	38%

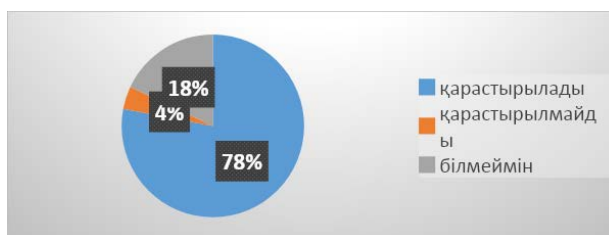
Профессор-оқытушылар құрамының 50% трансверсалды құзыреттіліктер көбінесе арнайы бағыттарда дамиды деп пайымдаса, керісінше 32% нақты білмейтіндіктерін көрсеткен, ал қалған 18% аталмыш құзыреттіліктердің нақты

бір арнаға бағытталмағандығын алға тартып отырғандығы анықталды (1-сурет). Демек, бұл құзыреттіліктер білім алудың әр кезеңінде белгілі дәрежеде жетіліп отыратындығы және оларды дамыту көбінесе студенттердің қажеттіліктерін ескере отырып, арнаулы салаларда қарастырылатындығы да айқындала түскендей.

2-сурет – Трансверсалды құзыреттіліктердің арнайы бағытталған саласы бар ма?

Трансверсалды құзыреттіліктер ХХІ ғасыр құзыреттілігі деген атаумен де кеңінен танылып жатқандығы мәлім, осы тұста тәжірибеге қатысқан жоғары оқу орындарының стратегияларында аталған құзыреттіліктің қалыптасып, дамуына айтарлықтай мән берілетіндігі оқытушылардың тұжырымдарынан аңғарылады. Респонденттердің басым көпшілігі 78% құжатнамаға бұл құзыреттіліктің кірістірілгендігімен бөліссе, 9 оқытушы (18%) таныс емес екендіктерін және 4% қарастырылмайтындығын көрсеткен. Ескере кететін бір мәселе, жоғары оқу орындарында «трансверсалды құзыреттілік», «трансверсалды дағды» ұғымдарының сөзбе-сөз қолданылмауының әсерінен немесе трансверсалды құзыреттіліктер көптеген компоненттерден құралғандықтан, кейбір құрамдардың назарға ілінбей қалуынан осындай нәтиже көрініп тұруы ықтимал.

3-сурет – ЖОО-ның стратегияларындағы трансверсалды құзыреттіліктің қалыптасу деңгейі

Тәжірибенің келесі мақсаты, трансверсалды құзыреттіліктің қандай компоненттерінің университет құжатнамасына енгізілгендігі анықталды. Ұсынылған бірқатар нұсқалардың ішінен бірнеше нұсқауларды таңдау мүмкіндігі болды. Нәтижесінде, ұстаздардың көп бөлігі цифрлық құзыреттілік 30%, ақпараттық құзыреттілік 14% көңіл аударғандығы анықталып отыр. Қазір цифрлық-ақпараттық ортада өмір сүріп жатқандықтан, бұл жағдаймен толықтай келісуге болады. Төтенше жағдай кезеңіндегі қашықтан оқыту жүйесінде де осы құзыреттіліктер мен дағдылардың алар орны ерекше екендігін көрінді. Дегенмен, 9 оқытушы нақты қандай компоненттердің енгізілгендігінен хабардар емес болса, ақпараттық құзыреттілікті 7 оқытушы (14%), инновациялық ойлау (12%) мен цифрлық сауаттылықты (12%) бірқатар оқытушылардың таңдауларынан аңғаруымызға болады. Жоғарыда көрсетілген барлық компоненттер дамушы қоғамның білікті маманының бойынан табылуы тиіс ең құнды қабілеттер болып табылады. Келесідей, коммуникативтілік (5%), шығармашылық ойлау (5%) және командамен жұмыс (4%) сынды құрылымдарды да бірнеше оқытушылар маңызды деп тапқан. Аталған құрылымдар қазіргі таңда, еңбек нарығында үлкен сұранысқа ие. Цифрлық дәуірдің тағы бір маңызды элементі болып табылатын ақпараттық сауаттылықты университет стратегиясында қарастырылатындығын 4 респондент және осы көрсетілген барлық компоненттер енгізілгендігін 4% (2 оқытушы) белгілесе, керісінше, респонденттердің 9% нақты жауаптарының жоқ екендігін, ал қалған 2 % қарастырылмайды деген тұжырымда екендіктері анықталды.

2-кесте – Трансверсалды құзыреттіліктің университет құжатнамасында қарастырылу жағдайы

Трансверсалды құзыреттіліктің компоненттері	Респонденттер саны	Пайыздық көрсеткіш
цифрлық құзыреттілік	15	30%
ақпараттық құзыреттілік	7	14%
инновациялық ойлау	6	12%
цифрлық сауаттылық	6	12%
коммуникация	5	10%
командада жұмыс істеу	4	8%
сыни ойлау	5	10%
ақпараттық сауаттылық	4	8%
барлық	2	4%
қарастырылмайды	2	4%
білмеймін	9	18%

Сауалнама барысында оқытушылардың 66% трансверсалды құзыреттілікті академиялық бағыттарға қарамастан университеттің барлық курстарында қарастырылатынына назар аударса, 20% керісінше тек арнаулы курстарда ғана қамтылады деген көзқараста, қалған 7 респондент (14 %) екі нұсқамен де келісетіндігі анықталып отыр. Демек, тақырыпқа негіз болып отырған құзыреттіліктің білім беру орындарындағы дамуы жоғары деңгейде қарастырылуға деп пайымдауға болады. Білім беру орындарының басты міндеттерінің бірі – мамандардың бойына кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастыру. Соның ішіндегі трансверсалды құзыреттіліктерді қалыптастыру, мамандардың болашақта кез келген жағдайда оңтайлы шешім таба алатындығына кепілдік береді.

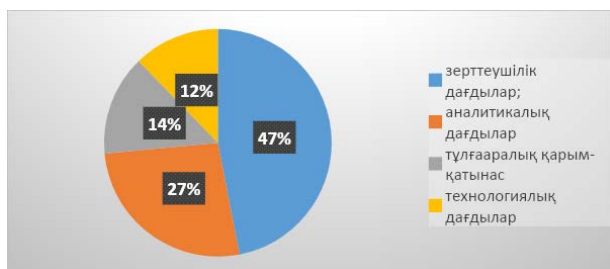

4-сурет – ЖОО-да трансверсалды құзыреттілікті қалыптастыру жағдайы

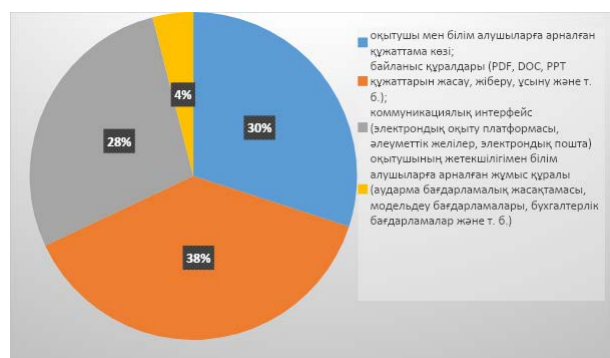
Жоғарыда зерттеуге қатысушы университеттердің курстарында трансверсалды дағдылар мен құзыреттіліктердің қалыптасу, даму деңгейлерінің жоғары дәрежеде екендігі айқындалды. Осы орайда, оқытушылардың да қосар үлесі өте зор екендігі көрінеді (5-сурет). Оқытушылардың 47% зерттеушілік дағдыларды, 13 респондент аналитикалық, 7 оқытушы тұлғаралық қарым-қатынас дағдыларына, қалған 12%-ы технологиялық тағдыларға көңіл бөлетіндіктері байқалды. Трансверсалды дағдылардың барлық құрылымдары да қазіргі инновациялық-цифрлық дәуірдің құндылықтары болып табылады.

Тәжірибеге қатысқан 19 оқытушы АКТ ресурстарын PDF, DOC, PPT және т.б. бағдарламалармен жұмыс жасау құралы ретінде қарастырса, 15 ұстаз студенттерге арналған құжаттама көзі негізінде танып отыр. Ал қалған 28 % (14 оқытушы) студенттермен қарым-қатынас платформалары, 4% (2 оқытушы) түрлі бағдарламалар аясында оқытушының көмегімен студенттерге арналған білім беру құралдары

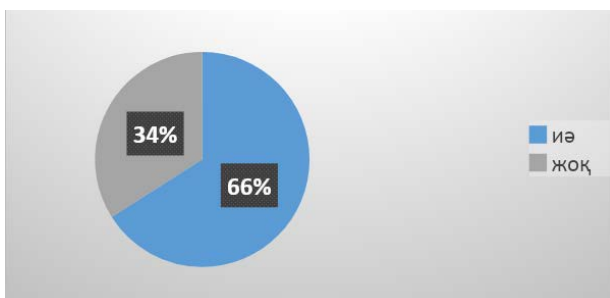
екендігі анықталып отыр. XXI ғасырдың ұрпақтары Digital Natives-тердің (цифрлық аборигендер) (Игнатова, 2017) [12] қабілеттері мен мүмкіндіктері әртүрлі екендігі, сондықтан да оқу процесі басқаша ұйымдастырылуы керек екендігін алға тартуда. Трансверсалды құзыреттіліктің осы құрылымының да білім беру барысында алатын үлесінің зор екендігі анық.

5-сурет – Өз курстарыңызды қандай трансверсалды дағдыларды қалыптастыруға немесе дамытуға бағыттайсыз?

6-сурет – Оқу үдерісіндегі АКТ ресурстары

7-сурет – Білімгерлер тарапынан болатын кері байланыста трансверсалды құзыреттіліктерді байқадыңыз ба?

Респонденттердің жауаптарының басым көпшілігінен (66%) кері байланыс кезінде студенттерден трансверсалды құзыреттіліктің байқалатыны анықталып отырса, керісінше 17

оқытушы (34%) аңғармайтындықтарын көрсеткен. Жұмыс берушілердің басты талаптарының бірі де өз мамандарының трансверсалды құзыретті болуы екендігін ескерсек, студенттердің бойынан аталған дағдылардың байқалатындығы жақсы көрсеткіш. Дегенмен, әлі де аталмыш құзыреттіліктің маңыздылығын толықтай қабылдамаған студенттердің де бар екендігі анық.

Қорытынды

Трансверсалды құзыреттілік, XXI ғасыр құзыреттіліктері мен дағдыларына байланысты жұмыстарды қарастырып, талдау осы құзыреттіліктің сан қырлылығы мен көптеген компоненттерін анықтауға, сонымен қатар еліміздегі жоғары оқу орындарындағы қалыптасу мен даму деңгейлерін айқындауға мүмкіндік берді. «Трансверсалды құзыреттілік» және «трансверсалды дағды» ұғымдарына қатысты теориялық негіздерді зерделеу оларды нақтылауға және жүйелеуге негіз болды.

Жүргізілген зерттеу жұмысының нәтижелері негізінде: жоғары оқу орындарының стратегияларында, оқыту бағдарламалары мен материалдарында трансверсалды құзыреттілікке, дағдыға айтарлықтай мән беретіндігі анықталды. Оқытушылар осы құзыреттілікті, дағдыны дамытуды негізге ала отырып, болашақ мамандарға кәсіби білім берумен қатар, оқу үдерісінде жаңа оқыту технологияларын қолдана отырып еңбек нарығында сұранысқа ие білікті мамандар құрамын дайындауға үлес қосып отырғандығы да анық.

Олай болса, дәстүрлі білім беру жүйесінің заманауи білім беру әдістеріне, цифрлық құралдардың көмегіне жүгінуі мамандарды қоғам талаптарына сай етіп дайындауы сөзсіз екені анық.

Зерттеу барысында анықталғандай трансверсалды құзыреттіліктің көптеген құрылымдарының әлі де толығымен оқу жүйесіне кіріктірілмесе, екінші жағынан, бұрыннан таныс, кей құрылымдардың өте жақсы даму үстінде екендігі туралы да пікірлердің болғанын ескере кеткен жөн. Демек, білім беру жүйесі мен кәсіби мамандарды дайындауда шығармашылық пен инновациялық ойлауға, жұмсақ және қатты дағдылардың дамуына, сондай-ақ әлемдік еңбек нарығын бағындыра алатындай кәсіби мамандар дайындау бағытында құрылуы қажет.

Қорытындылай келе, трансверсалды құзыреттіліктің болашақ мамандардың қызмет

бабында, оқу үдерісіндегі маңыздылығын жоғарыда қарастырып кеттік, дегенмен бұл бір бағытта жүретін қарапайым үдеріс болып саналмайды. Бұл жан-жақты оқытушы мен студенттердің және де дәстүрлі, дәстүрлі емес оқыту түрлерінде де бірлесіп жұмыс атқару

нәтижесінде қалыптасып, дамитын дағдылардың жиынтығы болып табылады. Осы тұста ең алдымен, педагогтардың болашақ мамандарды дайындауда кәсіби құзыреттіліктермен қатар, трансверсалды құзыреттіліктерді де қалыптастыруда алатын орны ерекше екендігі анық.

Әдебиеттер

- 1 Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақала [Текст]. – Астана, 12 сәуір, 2017 жыл;
- 2 Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» [Текст]. 2018 жылғы 5 қазан;
- 3 Акпарова Ж.М. Педагогикалық мамандыққа кіріспе: оқу құралы. – Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2009. – 171 б.
- 4 Cedefop (2008). European Training Thesaurus. Luxembourg: Publications Office. http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3049_en.pdf accessed 15 May 2015.
- 5 Lana Franceska Dreimane. European Journal of Education Studies, Том 3, Выпуск 10, 2017, p.65.
- 6 Amadio M. (2013). A rapid assessment of curricula for general education focusing on cross-curricular themes and generic competences or skills. Teaching and learning: Achieving quality for all”.<http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/resources/225939e.pdf> p.9
- 7 Yano, S. (2013). Mapping Transversal/Non-Cognitive Skills in Education.
- 8 <http://www.unescobkk.org/education/news/article/mapping-transversalnon-cognitive-skills-in-education/>
- 9 Whittemore (2018). White paper transversal competencies essential for future proofing the workforce, p.9.
- 10 Дана Керимханова (2017) // Дайджест исследований. Выпуск №7, сентябрь 2017; Департамент исследований, Назарбаев Интеллектуальные школы.
- 11 Langa C (2015). The contribution of transversal competences to the training of the educational sciences specialists, Procedia-Social and Behavioural Sciences 180, p.7-12.
- 12 Nicolaescu Cristina, David Delia (2017). Professional and transversal competencies in the accounting field perceptions? Evidence from Western Romania, Studies in Business and Economics no. 12(3)/2017, p.128.
- 13 Игнатова Н.Ю. Образование в цифровую эпоху: монография / Н.Ю. Игнатова; М-во образования и науки РФ, ФГАОУ ВО «УрФУ им. Первого Президента России Б.Н. Ельцина», Нижне-Тагил. технол. ин-т (фил.). – Нижний Тагил: НТИ (филиал)УрФУ, 2017.

References

- Akparova A.M. (2009) Pedagogica mamandigina kirisppe. [Introduction to the pedagogical profession: a textbook.] Karagandy: Bolashak-Baspa, 171p. (In Kazakh)
- Amadio. M. (2013). A rapid assessment of curricula for general education focusing on cross-curricular themes and generic competences or skills. [Background paper prepared for the Education for All Global Monitoring Report 2013/4]. 9 p. <http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/resources/225939e>.
- Cedefop (2008). European Training Thesaurus. Luxembourg: Publications Office. <http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3049_en.pdf> accessed 15 May 2015.
- Dreimane L.F. (2017). European Journal of Education Studies, №3, (10) ,65 p.
- Ignatova N. Y. (2017) Obrazovaniye v tsifrovuyu epokhu : monografiya. N. YU. Ignatova ; Ministerstvo obrazovaniya i nauki RF, FGAOU VO «UrFU imeni pervogo Prezidenta Rossii B.N. Yel'tsina», Nizhne Tagil. tekhnol. in-t (fil.). Nizhniy Tagil: NTI (filial)UrFU. [Education in the Digital Age: Monograph. N. Yu. Ignatova; Ministry of Education and Science of the Russian Federation, Federal State Autonomous Educational Institution of Higher Education “UrFU named after the first President of Russia B.N. Yeltsin”, Nizhne Tagil. technol. Institute (fil.). Nizhny Tagil: NTI (branch) UrFU,] 48 p. (In Russian)
- Kerimkhanova D. (2017), Daydzhest issledovaniy. Vypusk №7, sentyabr’ 2017; Departament issledovaniy, Nazarbayev Intellektul’nyye shkoly. [Research Digest №7. Department of Research, Nazarbayev Intellectual Schools]. (In Russian)
- Langa C (2015) The contribution of transversal competences to the training of the educational sciences specialists. Procedia-Social and Behavioural Sciences 180, 7-12 pp.
- N. Cristina, D. Delia (2017). Professional and transversal competencies in the accounting field perceptions? Evidence from Western Romania., Studies in Business and Economics №12(3), 128 p.
- Nazarbaev N. A. (2018). N.Ä.Nazarbaevtiñ Qazaqstan xalqına joldawı. «Qazaqstandıqtardıñ äl-awqatınıñ öswi: tabıs pen turmıs sapasını artıruw» [Текст] , 2018 jilgi 5 qazan; [Message of NA Nazarbayev to the people of Kazakhstan. “Growth of the well-being of the people of Kazakhstan: increasing income and quality of life” [Text], October 5, 2018]. (In Kazakh)
- Nazarbayev N. A. (2017). “Bolashakka bagdar: rukhani zhangyru” [“Future Orientation: Spiritual Revival”] Astana. (In Kazakh)
- Whittemore (2018). White paper transversal competencies essential for future proofing the workforce, 9 p.
- Yano, S. (2013). Mapping Transversal/Non-Cognitive Skills in Education, 7 p. <http://www.unescobkk.org/education/news/article/mapping-transversalnon-cognitive-skills-in-education/>